

A csekei Kölcsey-könyvtár

MATOLAY KATALIN

A nemzeti könyvtár az alapító Széchényi Ferenc felbecsülhetetlen értékű gyűjteménye mellett számos egykori magángyűjteményt őriz. Ezek közé tartozik Kölcsey Ferenc könyvtára is.

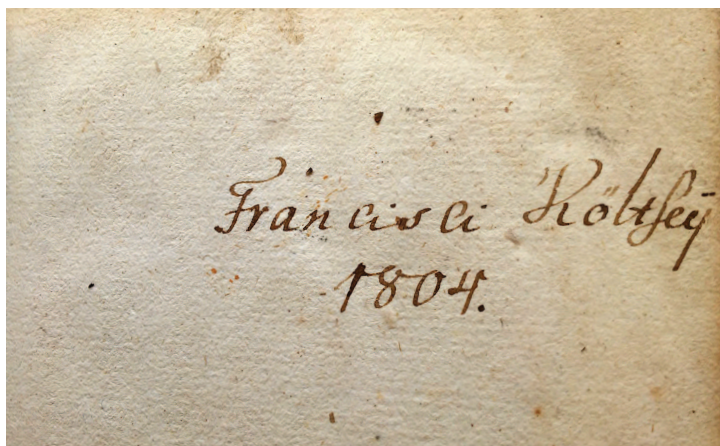
Kölcsey gyűjteménye, amely vetekszik bármely 19. századi magyar író, közéleti személyiség vagy tudós könyvtárával, a szatmárcsekei lakóházában gyarapodott. Innen került az 1158 kötetet számláló téka a Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtárába.

Kölcsey ifjúkorának meghatározó helyszíne volt Debrecen és a város híres kollégiuma, könyvtárát is itt kezdte gyűjteni. Vásárolt könyveket többek közt a tudós Wessprémi István és Sinai Miklós professzor hagyatékából. Így ír erről később visszaemlékezésében 1839-ben Kállay Ferenc, az egykori diáktárs és barát: „Akkor-tájban történt Wessprémi híres könyvtárának árverése is, mely darabonként adatott el a Collegiumban. Olcsón ’s könnyűmóddal lehetett itt könyveket szerezni ... Sok jó könyvvel szaporíthatá ezuton Kölcsey kicsiny könyvtárát, jobban örült ő akkor annak mintha falusi birtoka nőtt volna meg.” Kölcsey rendelkezett jó néhány 16., 17. és 18. századi kötettel, könyvtárának jelentős része azonban az 1800-as évek első harmadában megjelent könyvekből és folyóiratokból állt. Arról, hogy a régi nyomtatványaihoz hogyan jutott hozzá, sajnos keveset lehet tudni. Egy részüket feltehe-

Kölcsey Ferenc könyvtárszobája a szatmárcsekei lakóházban, Varsányi István helyszínen készített rajza (Kubinyi Ferencz-Vahot Imre: *Magyarország és Erdély képekben I-IV.*, 1853) (Országos Széchényi Könyvtár)

tően épp Debrecenben szerezte be, de örökölhette is néhányat közülük. Könyvtára jelentős részét vásárlás útján szerezte, de a kortárs magyar művek egy részét ajándékként kapta maguktól a szerzőktől. Kiadókkal, terjesztőkkel állt folyamatos kapcsolatban, a megrendelt könyvek többnyire postai úton vagy egy Csekére érkező barát, pályatárs segítségével jutottak el hozzá. Fennmaradt leveleiben gyakran esik szó könyveinek beszerzéséről, s a beszerzéssel kapcsolatos bonyodalmakról. Egy helyütt például, egy, a *Csongor és Tündét* méltató levélben tesz említést két Vörösmarty-mű érkezéséről: „Ma jött egy csomó kezembe, mit a tegnapi táskás hozott. B. Wesselényi számára volt benne egy Csongor, s az Árpád nekem. Ki küldi Árpádot? nem tudom. Írást mellette nem lelék.” (Bártfay Lászlóhoz, Nagykaroly, ápr. 9, 1831.) Néhány évvel később, egy 1835-ben szintén Bártfayhoz írott levélben sok mással együtt az 1834-ben induló, de hamar híressé váló Rotteck és Welcker-féle *Staatslexikont* sűrgeti: „Édes, jó Lacim, Kendéné által küldött leveledet a könyvekkel együtt sok örömmel vettem. Isten áldjon meg érettök! [...] Könyörgök: méltóztassál könyveimről folyton gondolkozni. Várom általad.

Kölcsey Ferenc autográf bejegyzése (Országos Széchényi Könyvtár)

Tárgyi emlék Kőlcsey Ferenc korából (Szatmárcseke, Kőlcsey Ferenc emlékszoba, fotó: Orbán Domonkos)

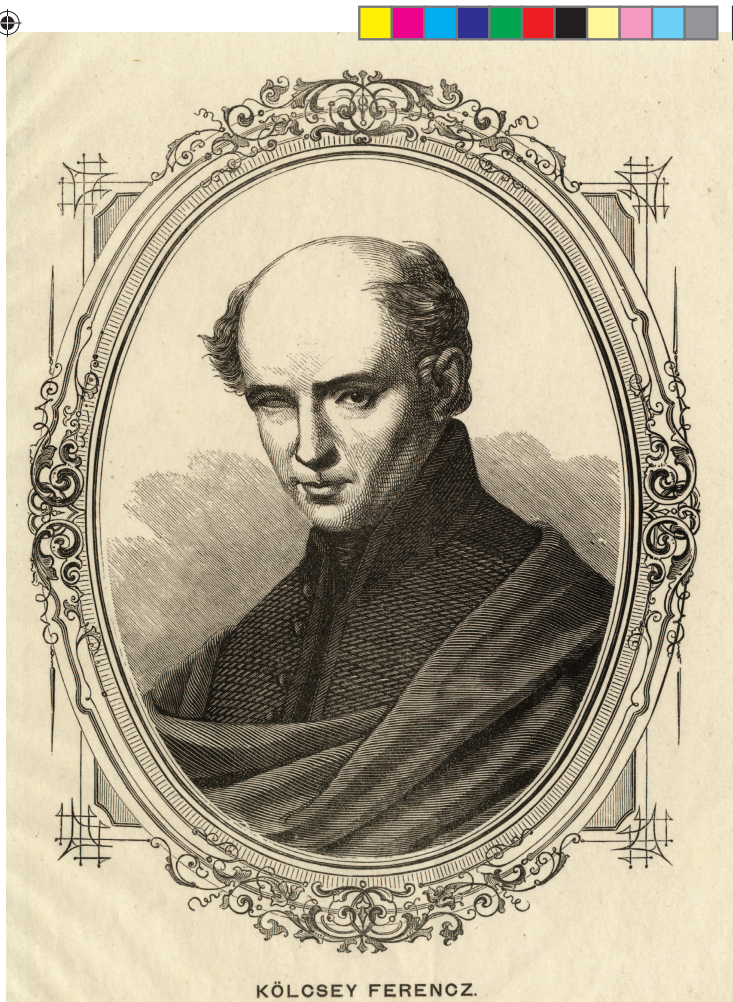
Rotteck Staats-Lexikonának 5-dik és következő füzetét. Bulwer 8. és 9. darabjait, s ha kijön a 11-diket. (A 10-diket most küldéd meg.)

Még két nagy kéréssem van: Egyik Bentham munkáit illeti. Még Pozsonyban meghoztattam a bruxellesi francia kiadás szerént a három első darabot s a 4-ik darab első felét. Azóta a 4-ik darab második fele is bizonyosan kijött, s talán több is. Méltóztassál Heckenastnál erre nézve rendelést tenni. Mert nem szeretném a nagy ember munkáit csonkán bírni. Címje: Oeuvres de Bentham à Bruxelles. Egy kötetet 6 pft-jával és így felet 3 frrtal fizettem Pozsonyban.

Másik ez: Abraxas Geschichte der englischen Constitution oder Verfassung (könyv nélkül nem jut eszembe). Ennek első kötetét bírom, mert több még nem jött vala ki. Könyörgök ennek is utána jártni; s ha a második kötet kijött volna, számomra meghozatni. Kínos lenne, ha könyveim lakom távolsága miatt csonkán maradnának.” (Bártfay Lászlóhoz, Nagykároly, nov. 27, 1835.)

A híres Frobenius-nyomdában 1535-ben készült Titus Livius-kiadáson keresztül Hegel 1821-ben megjelent *Grundlinien der Philosophie des Rechts* című művének első kiadásáig számos meghatározó mű sorakozott a csekei dolgozószoba könyvespolcain. A gyűjteményről elsőként 1963-ban a *Könyvtáros* című lapban az irodalomtörténész Lukácsy Sándor jelentetett meg rövid ismertetést. Ebben a szerző Kőlcseyt kora legműveltebb magyarjának nevezi, s beszámol arról, hogy a költő könyvtárában eredeti nyelven megtalálhatóak voltak a világirodalom kiemelkedő alkotásai, a 19. század elejei magyar irodalom jelentős és mára már kevésbé ismert szerzőinek munkái, irodalmi, művészeti folyóiratok, általános és szaklexikonok, nyelvkönyvek, filozófiai, művészetelméleti munkák, útleírások, történet-tudományi, jog- és államtudományi művek egyaránt. A Kőlcsey-szakirodalom azonban több helyen is felhívja a figyelmet arra, hogy a teljes könyvtár nem maradt ránk. A költő ifjúkori éveitől tervszerűen gyűjtött teka számos darabja még Kőlcsey életében elkallódott, tönkrement.

Kőlcsey Ferenc 1838-ban bekövetkezett halála után a könyvtárat a vele egy háztartásban élő sógornője őrizte. A könyveket mindössze néhány ember, elsősorban családtagok használták. Később a ház elnéptelenedését követően a könyvtárszobát lezárták. Így a könyvek többé-kevésbé sértetlenül kerültek 1867-ben a Nemzeti Múzeumba. Az intézményben az értékes tékát

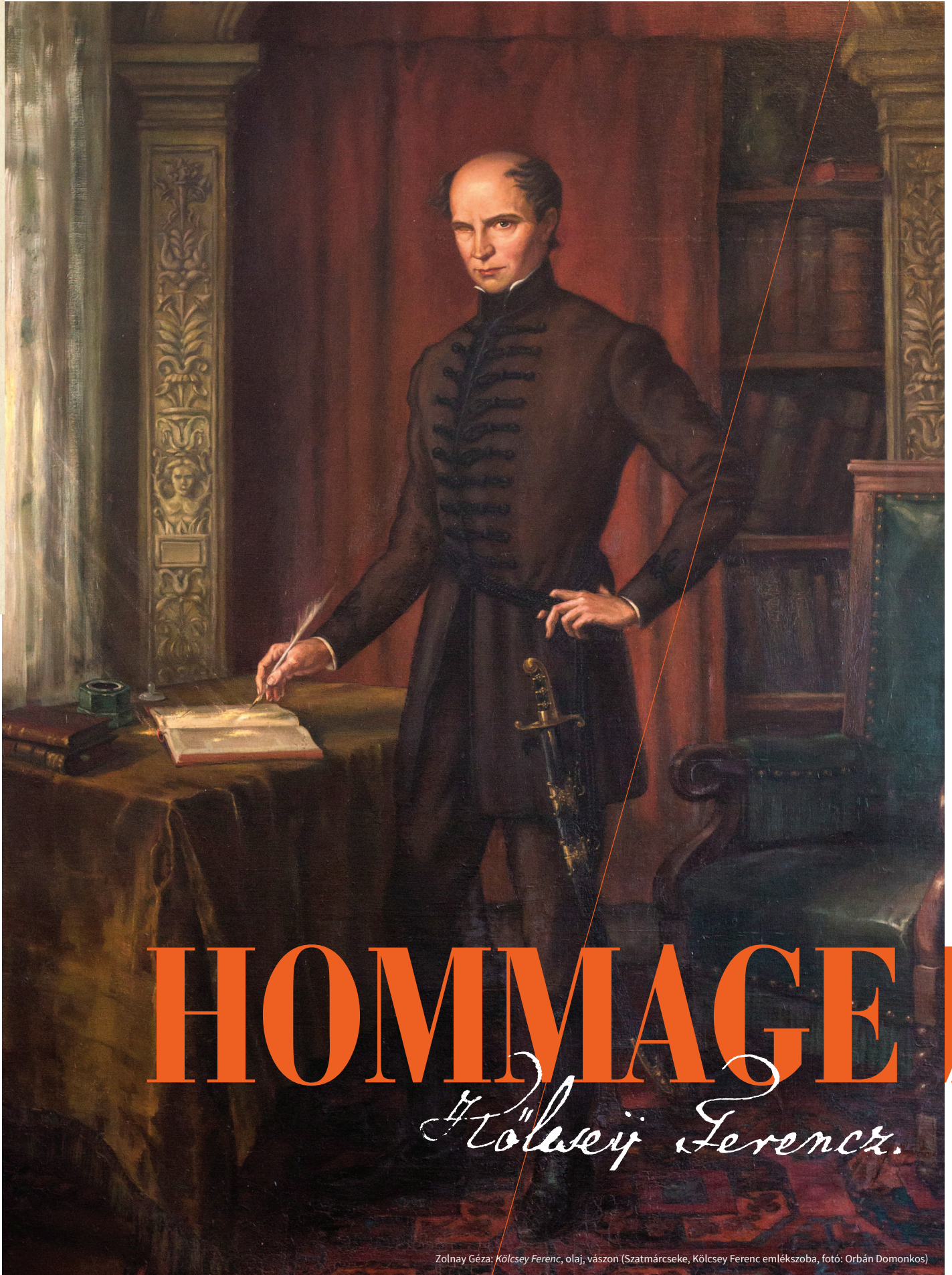

KŐLCSEY FERENCZ.

Ismeretlen mester: Kőlcsey Ferenc, fametszet, 19. század első fele, 247 x 173 mm (MNM, MTKCs, fotó: Király Attila)

nem kezelték könyvtárként. Ez azt jelentette, hogy a korabeli raktározási elveknek megfelelően a köteteket nem tartották együtt, azok a szakrendi elhelyezés szerint kerültek raktározásra, vagyis beolvadtak az állomány egészébe. Mátray Gábor, akkori könyvtárőr utasításai alapján a beérkezett kötetekről jegyzéket készítettek. A jegyzékre a szerző nevének és a címadatokon kívül rávezették az adott címhez tartozó kötetek számát és esetenként a megjelenési évet. Kőlcsey könyveibe pedig bekerült az olykor tintával, máskor ceruzával írott szöveg: „Kőlcsey Ferencz Könyvtárából 1867 Január 14.” Ennek az intézkedésnek köszönhető, hogy az utókor hozzáláthatott a könyvtár egyes darabjainak újbóli összekereséséhez.

A Kőlcsey-életmű kritikai kiadásán is dolgozó Szabó G. Zoltán volt az, aki erre a feladatra vállalkozott. Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában ma is megtalálható könyvjegyzék alapján (jelzete: Fol. Hung. 1887/14) a példányok jelentős részét azonosította, kutatási eredményeit *Kőlcsey Ferenc könyvtára és olvasmányai* című, az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó közös gondozásában 2009-ben megjelent könyvében tette közzé. Ezt követően az OSZK Retrospektív Feldolgozó Osztályán megkezdődött a Kőlcsey-könyvtár rekonstrukciója. A munka során a jeles irodalomtörténész kutatási eredményeiből kiindulva számos további példányt sikerült azonosítani. A könyvtár minden egyes darabjáról pedig új, modern leírás készült, melyek elérhetőek az OSZK online katalógusán keresztül, s tartalmazzák a könyvek provenienciájára vonatkozó adatokat is. A munka befejeztével, a költő születésének 225. évfordulóján, Madách Imre, Kisfaludy Sándor, Kosuth Lajos könyvgyűjteménye mellett az Országos Széchényi Könyvtárban a Kőlcsey-könyvtár újra együtt áll.

HOMMAGE

Kölcsey Ferenc.

Zolnay Géza: Kölcsey Ferenc, olaj, vászon (Szatmárcseke, Kölcsey Ferenc emlékszoza, fotó: Orbán Domonkos)